

Bijenhouden het jaar rond

Juli, augustus: we richten ons op het inwinteren

Juli, augustus: het bijenseizoen lijkt weer omgevlogen. In april en mei volgden de gebeurtenissen elkaar nog in hoog tempo op, maar na de zomeroogst in juli treedt er plotseling een weemoedig stemmende rust in, en richten we ons op het inwinteren. Tenzij je naar de heide reist, maar dat is niet iedereen gegeven.

Het hoogtepunt van het bijenseizoen, de zwermtijd, ligt ver achter ons. Soms wil nog wel eens een volk op de wieken gaan, bijvoorbeeld een te krap zittende veger. Maar in de meeste volken is dat stormachtige voorbij: er is een stabiele rustige werkstemming, zoals je het in het onderwijs zo graag ziet.

Het broednest van de jonge koningin groeit gestaag. De bijen die nu geboren worden gaan over enige tijd de langlevende winterbijen opkweken, of zijn zelf al bestemd om in de herfst rustig aan te doen om krachten te sparen voor het voeden van de voorjaarslarven.

In alle kleuren wordt het broodnodige stuifmeel binnenge-dragen. Gevarieerd stuifmeel is goed, net als gevarieerd voedsel voor de mens, en het is een van de belangrijkste voorwaarden voor gezonde bijen. In het voorjaar biedt de natuur meer stuifmeel dan in het najaar, dus is het belangrijk dat elke imker waar mogelijk zorgt voor najaarsbloeiërs. Bloemen die lang doorbloeien, zoals herfstaster, lavatera, helenium, sedum, maar vooral ook het grotere werk: de euodia en de honingboom (*Sophora japonica*).

De laatste drup

Als je nog niet zo lang bijen houdt, lonkt vaak het goud van de eigen honing, maar het is slecht voor bijenvolken als je ze alles afpakt. Een bijenvolk moet het hele jaar flink wat kilo's honing vrij tot zijn beschikking hebben: minstens drie volle broedkamer-ramen, ongeveer 9 kilo. Als algemeen duidelijk en eenvoudig uitgangspunt - ook om de eigen slingerdrift te matigen - kan je stellen dat je nooit uit de broedbak mag slingeren maar alleen uit de honingkamers. Want al stroomde de honing volop rond juni, in juli is het er opeens mee gedaan. Wanneer je een volk kaalslingert zakt de activiteit in. Het volk heeft dan honger en wordt prikkelbaar. Bovendien beantwoordt een bijenvolk armoe niet met extra inspanning, maar met teruglopende activiteit. Het heeft dan ook weinig fut om stuifmeel te blijven halen. Kaalslingeren is dus een kortzichtig gewin.

Kastindeling

Tenzij je nog naar de heide reist, begin je met inwinteren direct na de zomeroogst, want de nectar die later nog binnenkomt is meestal nauwelijks genoeg om van te leven, laat staan dat bijen er voorraad van overhouden. Inwinteren houdt grof gezegd drie dingen in: de kast en de ramen inrichten zoals je het in de winter wilt hebben, bijvoeren en varroa bestrijden. Eerst de kastindeling.

In de nazomer en herfst slaan de bijen het wintervoer en stuifmeel op een uitgekende en voor hen beste manier op. Dat betekent dat we na het voeren niet meer met ramen gaan schuiven.

Om later de voeropslag en wintertros mooi compact te maken, plaatsen we enkele sluitblokken. In het voorjaar kunnen deze dan weer vervangen worden door bouwramen of kunstraat. Bij een heel groot volk kunnen we nog even wachten met sluitblokken, om te voorkomen dat het volk late zwermplannen ontwikkelt.

In ieder geval moet er in de hoogte voldoende ruimte zijn. Daartoe plaatsen we onder de broedkamers een lege broed- of honingkamer. Een flink volk heeft drie bakken nodig: bovenaan twee broedkamers met ± 16 grote ramen, onder een lege bak met eventueel wat stuifmeelramen. (Deze worden vaak klimramen genoemd, maar bijen klimmen altijd langs de kastwand omhoog; dat is makkelijker dan een sprongetje te moeten maken naar de zogenaamde klimramen).

Deze onderste bak heeft naast stuifmeelopslag vele voordelen: de bijen kunnen luchtig onder de raten doorhangen in nazomerse warmte, zodat ze voorlopig nog genoeg ruimte hebben. Het volk krimpt pas vanaf september. In de winter tempert een extra bak de wind en tocht; ook is er minder invallend licht door weerkaatsing op de sneeuw, die de bijen naar buiten zou kunnen lokken. Omdat de tros dan verder weg van het vlieggat hangt kan het vlieggat versmald worden, zodat de wachtbijen het volk in de nazomer toch goed kunnen verdedigen tegen roverij. Dit is vooral belangrijk bij kleinere volken en bij schrale dracht.

Voeren

Als de kast goed is ingedeeld gaan we voeren. Vroeger leerde men dat bijen het best op suiker alleen konden overwinteren en dat men gerust alle honing mocht afnemen. Honing geeft bij verbranding immers meer ballaststoffen dan geraffineerde suiker en belast de endeldarm van de trossende bijen. Voor ballastrijke

foto's - Astrid Schoots

Laat genoeg honing over voor de bijen

Elke geknoeiide honingdruppel wordt door speurbijen gevonden

honing als heidehoning is dat ten dele waar, maar met de huidige winters is er genoeg gelegenheid voor reinigingsvluchten. Bovendien is een goede vitaliteit niet meer vanzelfsprekend: nog een reden om de bijen meer van hun eigen honing te laten behouden.

De benodigde hoeveelheid wintervoer (honing en/of suiker) hangt af van allerlei omstandigheden. Met open varroabodem verbruikt een volk meer voedsel, evenals op een winderige koude standplaats. Ook de drachtomstandigheden zijn van belang: als er wilg staat kan de voorraad vroeg in het voorjaar weer aangevuld worden. Want veel voer wordt pas in maart/april verbruikt. Tussen 15 en 20 kilo verzegeld voer is doorgaans mooi, dit geeft ook een buffer bij schraal voorjaarsweer.

Het voer moet niet in een keer gegeven worden, want daardoor ontstaat ruimtegebrek, wat in augustus nog zwermstemming kan veroorzaken. Maar te langdurig weinig voeren (een potje per dag) is ook niet goed: de bijen ervaren dat als dracht zodat ze een groter broednest opzetten dan ze van nature gedaan zouden hebben. Winterbijen ontstaan nl. in een kleiner wordend broednest. Een te lang doorbroedend volk verbruikt het voedersap dat bestemd is voor het voorjaarsbroednest, en vindt uiteindelijk ook onvoldoende vers stuifmeel voor sterk broed.

Een goede tussenweg is om het voeren in grofweg twee periodes te verdelen met daartussenin de varroabestrijding. Na de zomer- of lindeoogst voer je direct ± 8 kilo, afhankelijk van de aanwezige voorraad. Na varroabestrijding voer je door tot er voldoende verzegelde voorraad is. Vuistregel: voor half september moet alles klaar zijn, want daarna worden de nachten beduidend kouder en gaat het indampen en opslaan moeizamer. Ook zijn er dan te weinig kortlevende bijen om de klus te klaren en zal dit werk energie kosten van winterbijen.

Het is een misvatting om te denken dat 17 gevoerde kilo's ook een wintervoorraad van 17 kilo geeft. (Dit staat nog los van de mengverhouding met water; die doet er niet zoveel toe). Het aantal gevoerde kilo's is wel een indicatie, maar controleer dit later want elk volk gaat anders met de gegeven voorraad om. Soms broedt een volk langer door en wordt voorraad 'in broed omgezet'. Of de dracht was zo schraal, dat een deel direct werd geconsumeerd.

Nog een vuistregel: doorgaan met voeren tot de voerkoepel in het dunste gedeelte in het midden ± 8 cm hoog is. Dan hoeft je niet alle ramen eruit te halen om te tellen en te meten (1 dm² aan beide kanten verzegeld is een pond), maar volstaat een korte blik. Dat is meestal begin september het geval, en gaat vaak samen met een trager opnemen van het voer.

Rijke voedselvoorraad voor de winter

Varroa

Om varroabesmetting laag te houden kan men in het voorjaar wat van het eerste darrenbroed wegsnijden. In de loop van het seizoen blijkt bij openen van enkele darrencellen dat deze meestal schoon zijn, maar in de loop van juni/juli gaat de varroatoename erg snel. Om dit te volgen is het verstandig om elke week varroa op de schuiflade te tellen en ook de val van elk volk bij te houden. Zo leert men de volken en hun conditie kennen, evenals hun vaak verrassend verschillend vermogen om met varroa om te kunnen gaan. Zo kan ook een bestrijding hierop afgestemd worden.

Wanneer er voldoende honingbuffer is, of nadat de eerste 8 kilo wintervoer zijn gegeven, kan bestrijding plaatsvinden. Dit wordt noodzakelijk als er een kleine tien mijten per week vallen. Er zijn een aantal min of meer 'natuurverwante' mogelijkheden, zoals mierenzuur, oxaalzuur of thymolproducten. Hierbij ontstaan geen residuen in honing of was, maar door de sterke geur kan er daarna niet meer geslingerd worden. Op www.bijenziekten.wur.nl en in de brochure van PPO uit 2006 is gedetailleerd beschreven hoe een en ander is toe te passen. Ik noem twee voorbeelden. Er zijn veel goede ervaringen met thymovar, plaatjes gedrenkt in synthetische tijmolie: een sterk geurende maar eenvoudige en werkzame manier. Leg de plaatjes niet te dicht bij het voergat en vergeet ze niet weg te halen voor de winter. Een rigoureuze maar direct effectieve behandeling voor als er erg veel mijten vallen, is een schokbehandeling met mierenzuur (60-65%). Dit heeft zelfs effect op mijten in het broed. Doe hiervan ± 30 ml op een sponsdoekje in de varroalade; ijskoud toedienen helpt opbruisen te verminderen. Neem voorzorgsmaatregelen in acht, het is een sterk bijtend zuur. Controleer in alle gevallen de varroaval, ook na enkele weken.

Kijken, luisteren, ruiken

Als al het nodige zo goed mogelijk is gedaan, volgt gelukkig nog een lange tijd van ongecompliceerd nagenieten. Het heeft nu geen zin zich zorgen te maken over de uitwintering, maar het is wel een goede tijd om in de tuin aan het werk te gaan voor de stuifmeelleveranciers van volgende nazomer, of om de honing-oogst tiptop te verwerken. Als u de luxe heeft dat de bijen bij huis staan, neem dan eens tegen de avondschemer een krukje of luie stoel, ga bij de volken zitten, snuif diep en luister naar het enorme geruis van het ventileren. Een vlammetje kan ervan uitwaaien! En zie hoe er nog bijen binnenkomen met slierten stuifmeel van de net geopende teunisbloemen. Het lijken wel lichtgevende slingers, of zonnestrallen die de bijen mee naar binnen nemen om de donkere winter te overbruggen.